

misli in posrečenih opisov raznih dogodkov tudi vsa vrednost spisa. Kot celota pa me stvar niti oblikovno ne zadovolji, vsebinsko pa kaže Magajno deloma v prav negativni luči. Kar ni privlačno že pri njegovih novelah in povestih, se je v tej neposredni obliki zapiskov in izpovedi pokazalo še v pristnejši podobi. Pomanjkanje življenjske globine, nemajhna mera naivnosti in še večja mera neživljenjske romantike, neadekatno posnemanje avtorja »Bele krizanteme« in še to in ono bi mogli naštet, radi česar njegova sicer zanimiva izpoved ni pomembna v globljem človeškem smislu.

Razen navedenega prinaša »Krog« še Ložarjeve misli »K novemu stvarstvu« in Orlove »Prve pripombe k slovenskemu filmu«. Dalje vsebuje zbornik osem strani obsegajočo glasbeno prilogo, kompozicijo Vilka Ukmarja na tekst Sr. Kosovela »Ta strašni čas« in pa večje število lepo uspelih reprodukcij slik Fr. Pavlovca, Franceta Goršeta in Mihe Maleša, nekaj primerov novejše slovenske arhitekture ter podob iz filma, prizor iz plesa Mlakarjev itd. Zunanja oprema zbornika je v celoti prav lepa. France Vodnik

Ivana Tavčarja **Zbrani spisi** I. zvezek. Uredil dr. Ivan Prijatelj. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani 1932. Str. XII + 506.

S pričujočim zvezkom je začasno zaključena izdaja Tavčarjevih Zbranih spisov, ki so izhajali od pisateljeve sedemdesetletnice 1921 do 1932 in nam v šestih zvezkih prinašajo v časovnem redu vse Tavčarjevo pripovedno delo. Urednik nam iz svojega načrta obljublja vsaj še en zvezek feljtonistike, govorov in političnih člankov, brez katerih bi Tavčarjeva podoba v resnici ne bila popolna, vrhutega bi zadnji zvezek obsegal tudi življenjepis in sintezo njegovega dela. Ta brez dvoma najaktualnejši del spisov pa se zdi, da je pomaknjen še v prihodnost, vendar si ga želimo čim prej. —

Že pri ocenjevanju posameznih zvezkov smo opozorili na težavno urednikovo delo, ko je moral graditi od zgoraj navzdol, to se pravi, hišo je moral zidati od strehe v temelj. Vzroke te čudne poti, ki danes ni edina pri izdajanju naših klasikov (n. pr. Levstikovo Zbrano delo), nam je sedaj urednik pojasnil (449) in povedal tudi osnovne misli svojega uredniškega ravnanja (450—2). Kar se tiče uredniškega načela, je hotel pisatelja približati »inteligentnemu čitajočemu občinstvu«, zategadelj je jezik moderniziral in se v tekstu ni povsem držal znanstvene točnosti. Zato je ta izdaja res bolj leposlovna kot znanstvena. V okviru približevanja »inteligentnemu čitajočemu občinstvu« pa je dr. Prijatelj kljub neorganski poti izdaje postavil v svojih uvodih organsko celoto Tavčarja pripovednika in osvetlil njegovo podobo z blestečimi razgledi v tedanje evropsko slovstvo.

O I. zvezku samem bi se v splošnem ne dalo nič več bistvenega povedati, kakor smo omenili že ob II. zvezku (DS 1930, 324). Urednik je sedaj v uvodu razbistril marsikako vprašanje, ki je tedaj stalo še odprto in ga je bil odložil kot izhodišče prvega zvezka, zlasti je še globlje pojasnil vprašanje Tavčarjeve pisateljske posebnosti, ki je vzrasla iz tako svojstvene spojitve romantike in realizma. Pa še vedno nam je za Tavčarjevo pisateljstvo najzanimivejše, odkod blesteča, skoraj bolno fina kultura, ki se kaže že v prvih njegovih spisih, celo v tistih, ki so nastali pred Stritarjevim

Zorinom. Tako sta oba osnutka Gospe Amalije in osnutek drame Erazem iz Jame (priobčeni med urednikovimi opombami) gosposko pisanje, kakršnega tedaj ni zmoglo nobeno slovensko pero. Čeprav vidimo pisateljevo zvezo z Grabbejem, Heinejem in Shakespeareom, ki jih pozneje sam večkrat omenja, je vendar za prirodno krepko osebnost nad vse značilna tista gosposka romantika, ki ostane dolgo časa osnovna smer. Sicer čutimo v vsem delu organsko razpoko med pisateljevo naravo in pisateljevo kulturo, ki se javlja zlasti v nagnjenju h karikaturi in groteski, vendar nam že majhna prispodoba nazorno kaže dvojnost pisateljeve narave v Gospe Amaliji, n. pr.: »Tako je preminila gospa Amalija, kakor gine mladi cvet, ki ga odnese voda (17); v Ivanu Slavljju bi na najlepših mestih (IX. pogl.!) našli dovolj takih razpok in prav tako v vseh, tudi zadnjih spisih. Eno pa je očitno, da je mladi Tavčar študiral literaturo, zgodovino in umetnost s posebnim pridom (Antonio Gledjevič!) in da sta ga prirodna mehkoča in živa domišljija priklepali na vse, kar je v življenju in umetnosti slikovitega. Dokaze za to dobimo v nekaterih njegovih estetičnih spisih iz prve dobe. Tako se v spisu »Poezija v barvah« (Zora 1872) zaneseno zamika v Kaulbachovo sliko Razdejanje jeruzalemskega mostu, in v razmišljanju »Kmet in poezija« (Besednik 1872) vzpodbuja pesnike k ljubezni do naših krajev in naše zgodovine.

Med dvema dobama viseč je tu nad vse nadarjeni mladi pisatelj stal mnogo globlje v svetu sanj kakor tedanje naše slovstvo z Jurčičem, ki se je bil prav tedaj popolnoma odpovedal vsaki romantiki. V Tavčarjevih zgodbah je čar preteklosti, slast življenja in vsa njegova bolečina, kakor je posnel iz Grabbeja, da je človeško srce ustvarjeno zato, da se raztrga (153). Nasprotje med lepoto in življenjem pripravlja v njem otožnost zaradi vsega, kar je bilo velikega, pa ne more in ne sme več obstati, ker se upira sedanjemu življenju in novim idejam. Zato njegovo domišljijo priteguje fantastika grajskih zidin, vabijo ga sentimentalni kotički vrtov, skriti studenci in vodnjaki, kjer se srečavata preteklost in sedanost, spor med lepoto in življenjskim nazorom pa oblikuje zgodbe samih strtih src in raztrganih življenj. Značilna je noveleta »Mlada leta«, zlasti njen prvi zasnutek (483), še bolj pa Ivan Slavelj, kjer je prehod iz enega sveta v drugega in prestop iz socialne tradicije v nov stan prav do groteske boleč. Tavčarjev mladostni pisateljski zagon je bil v duhovni smeri tako silen in v oblikovnem naporu tako plodovit, da se bo v njem s pridom ustavila vsaka mlada generacija in zato ne srečamo zaman sorodnih mest pri mladem Iv. Cankarju in pozneje celo pri Iv. Preglju. Tavčarjeve zgodbe »Med gorami«, sinteza realistične kronike in usodne fantastike, so prave realistične balade, nasprotja Jurčičevi široki narodopisni realistici in Kersnikovim tipičnim obrazom iz kmetiškega življenja.

Formalna kultura teh prvih spisov, ki se pozneje v večjih delih izgubi in se zopet pokaže v triptihu »V Zali« in zadnjih dveh delih, je za študij Tavčarjevega stila prava slast. Njegov jezik, postavljen v današnji pravopis, poje v krasnih retoričnih periodah, kadar ga zanaša zgodovinska snov (Antonio Gledjevič), pa zna biti dramatično kratek (Dona Klara), razdraženo raztrgan (Bolna ljubezen), lirsko ubran (Margareta), čudovito kramljajoč (IX. pogl. Iv. Slavljja) in domače šegav (Med gorami).

Njegove okvirne kompozicije v novelah *Gospa Amalija*, *Povest v kleti*, *Mlada leta* so ostro zaokrožena. Glede tradicionalne romantične ironije, tiste manire, ki postavlja pisatelja samega v povest kot pripovedovavca in modrovavca z bravcem, je mladi Tavčar še radodarnější kakor mladi Jurčič; v večjih povestih se neprestano vtika v bravca: »Kakor je bila tedaj navada« (53), »V istini ni bilo lahko življenje tedaj« (56); »Tačas je bilo že po požarovskem premirju« (58); »Mi pa nočemo zamuditi lepe prilike« (62), »Kdor ve, kako ostra je bila meja med stanovi v nekdanjem Dubrovniku« (64), »Pravijo, da podari stvarnica labodu (92) itd. itd. itd. Glede kompozicije je Ivan Slavljaj v poudarjenih nasprotjih razdeljen v tri dele in nam kaže naravnost objestno igro s formo.

I. zvezek nas še posebej zanima, ko določamo Tavčarjevo mladoslovensko usmerjenost. Ti spisi nimajo tiste svobodomiselne note, ki bi jo morda pričakovali. Romantično nadahnjenemu mladeniču je zgodba izraz svobodoljubnosti, bolečine radi nereda na svetu, ne najdemo pa nikjer niti ene izrazite svobodomiselne glose v zmyslu tedanjega mladega liberalizma, niti v letu 1874 in 1875, ko je kulturni boj za kratek čas očitno vzplamtel in mu ni ušel n. pr. niti cerkveno trdni Jože Ogrinec. Pač pa je v Ivanu Slavljaju zelo očitna bolečina tedanjega mladega posvetnega rodu, ki je sprt s starši in ljudstvom hodil neupošteván in nerazumevan svojo pot (IX. pogl.). Značilno pa je, da ta duh časa večinoma šele historično ugotovimo in da se bravec nikjer ne čuti prizadetega, dočim so glose in dovtipi poznejših spisov (odsev političnih bojov, zlasti v času od 1890—1910), izraz docela nasprotnega duha. Poprej pa je bilo orožje čisto, duh je bil sprejemljiv za vsako dobro in novo setev in se v resnici vsiljuje misel o tragični krivdi tedanje katoliške konservativnosti, ki ni mogla potegniti mladine za seboj.

Glede urednikovih opomb je treba omeniti, da so zelo izčrpne in nam v podrobnostih kažejo pisateljevo razmerje do najbolj oddaljene snovi. Dr. Prijatelj nam razlaga kraje, imena in rodove Tavčarjevega domačega kraja, njegove motive in spremembe, da živo vidimo v snovanje oblikujočega duha. Opomba o Štef. Šubicu (419) je dobila nujno dopolnilo Lovra Perka (J 1932, št. 195); k opombi za str. 336 (497) ne bo odveč, ako dodamo, da je potemtakem Tavčar svobodno opisal župnikovega brata A. Globočnika (SBL. I. 219). Pri označbi posameznih del nam urednik s svojo blestečo besedo daje tudi vsebinsko analizo in vzgaja bravca do pravega razumevanja in uživanja Tavčarjeve umetnosti. F. K.

Frana Levstika Zbrano delo V. zv. Uredil dr. Anton Slodnjak. 1933. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Strani 480.

Ta zvezek Levstikovega Zbranega dela obsega 18, z osnutki in variantami vred 24 Levstikovih kritičnih spisov do l. 1869. Od teh jih je bilo 12 doslej že natisnjenih, tile pa so tu prvič objavljeni: ocena Valjavčevih pesmi, zapiski za zgodovino kritike v »Novicah«, kritika o Koseskem, Berilo o slovenski književnosti, Dr. Janez Bleiweis in slovenstvo, razprava o metriki srbskih narodnih pesmi ter osnutki in variante k prvim štirim od navedenih.